

O'ZMU XABARLARI

БЕСТНИК НУУЗ

ACTA NUUZ

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI**

**JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN**

**2023
1/4**

**Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi**

Bosh muharrir:

I.U.MADJIDOV – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Y.S.ERGASHOV – f-m.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – f.f.d., prof.

Abdulayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Boltaboyev H. – fil.f.d., prof.

Rahmonov N.A. – fil.f.d., prof.

Shirinova R.X. – fil.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: Z.A.PARDAYEV

ТОШКЕНТ – 2023

MUNDARIJA

Tarix

Atabekova S. XX asr boshlarida O'zbekistonda yodgorliklarning o'rganilishi va ta'mirlashdagi tadqiqot jarayonlari	4
Jiyanbekova Sh. Samarqand davlat tibbiyot universiteti kutubxonasi tarixidan	7
Zamonov A. Ko'chkunchixon avlodlari davrida Samarqand boshqaruviga oid ba'zi mulohazalar	10
Qosim A. Abu Bakr Haddodning ilmiy merosi	14
Менглиева С. Электронная коммерция: история возникновения и пути развития	17
Nurmatova Sh. Jahon mamlakatlarida uy ta'limining rivojlanish tarixi	19
Xasanbaev X. Harbiy ta'lim tizimi tarixi va uning rivojlanish bosqichlari	21
Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Абдуалиева Д. Современные тенденции развития методики преподавания русского языка как иностранного в Узбекистане	25
Abduraxmanov S. Mahalliy kengashlar faoliyati samaradorligini oshirishda doimiy asosda faoliyat yurituvchi deputatlar korpusini shakllantirish masalalari	26
Alimov M. Mavlono Muhammad Qozi ilmiy – ma'naviy merosi va dunyoqarashining asosiy tamoyillari	29
Алимова Н. Кредитно-модульная система современного образовательного процесса	32
Atavullayev M., Karimberdiyeva N., Mavlohoval N. Globallashuv sharoitida konstruktiv va destruktiv g'oyalar kurashi, tushunchasi, mazmun-mohiyati	35
Ayvezova R. Bo'lajak matematika va informatika fani o'qituvchilarining mustaqil ta'limni web-kvest ta'lim texnologiyasi yordamida tashkil etish usuli	38
Axadova K. Bo'lajak muhandislarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda qo'llaniladigan zamonaviy metodlar	41
Axmedova Y. "Umumiy yer bilimi" fanini o'qitish metodikasini takomillashtirishning didaktik tamoyillari, shakl va vositalari	44
Babamuratov I. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida nutqiy kompetensiyani shakllantiruvchi metodlar	47
Бабахова Г. Принцип преемственности и применения компьютерного моделирования спектра щелочных металлов при проведении различных учебных занятий по атомной физике и квантовой механике	50
Baymirov Q. Shaxs shakllanishi: kuzatish va rivojlantirish muammolari	53
Begnazarov Sh. Kamoliddin Behzod tasviriy san'ati estetikasi	55
Beknazarova L. Ijodiy va innovatsion kompetensiya ta'lim samaradorligini oshirishning asosi sifatida	58
Botirova S. Pedagogikada "kommunikatsiya" tushunchasining genezisi va mohiyati	62
Butayev U., Nazaraliyev B. Yoshlar ongini destruktiv g'oyalardan himoya qilish bo'yicha xorij tajribasi	65
Bo'tayev U. Harbiy xizmatchilarda frustratsion holatlarning diagnostikasi	68
Valiyeva Z., Tursunova N. Bakalavriat yo'nalishidagi talabalarni yangi pedagogik texnologiyalari asosida o'qitish metodlari	71
G'afurova Sh. Globallashuv jarayonni o'zbek falsafiy madaniyatiga tasiri	75
G'ofirov M. Bo'lajak muhandislarni umumkasbiy tayyorgarligini modulli o'qitish asosida rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari, tamoyillari	78
Дадабаев О., Дадабаева О. Возникновение и предотвращение травм в учебно-тренировочном процессе дзюдоистов	81
Ескараева Г., Нурманов А. Роль русской народной сказки в преподавании русского языка как иностранного	85
Jo'rayev B. O'spirinlar huquqlarini buzilishiga sabab bo'luvchi holatlarni empirik o'rganish	88
Жўраева З. Развитие письменных навыков учащихся посредством критического мышления	91
Inoyatov I. Innovatsion yondashuv asosida kasbiy tayyorgarlikni shakllantirishda qo'llaniladigan talim texnologiyalari	93
Yulchiyeva D. Developing literature awareness of future english teacher	97
Кадырова Н. Формы работ при чтении текстов	100
Каримова З., Нурманов А. О языковой концептуализации мира	103
Kulatova S. Voyaga yetmaganlar xulq-atvorida virtual olamga qaramlikning oldini olish - psixologik muammo sifatida	107
Qo'ziboyev Sh. Umumta'lim maktablarida fizikadan virtual laboratoriya mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi	110
Quchqorova N. Tarbiyachilarning iqtisodiy kompetentligini shakllantirishda elektron tizimlarning roli	113
Mamatqulov Sh. Ilm-marifatli va yuksak bilimli yoshlar uchunchi renesans bunyodkorlari	117
Maxkamov G. Biologiyani o'qitishda axborot ta'lim texnologiyalaridan foydalanish yo'llari	121
Mirxamidova E. Bo'lajak o'qituvchilarini pedagogik faoliyatga tayyorlash yo'llari	124
Nurumbekova Y. Kouching turlari va asosiy tamoyillari	127
Olimov B. Kredit modul sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini individual ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish	130
Ochilova M. Alisher Navoiyning inson kamoloti xususidagi falsafiy qarashlari	133
Ochilova F. Avlodlararo muloqot – bola shaxsi shakllanishining asosi	136
Рахматов О. Взаимосвязи социальных и политических конфликтов и их решение	140
Rustamova Sh. Kommunikativ kompetensiyaning o'rta ta'limda pedagogik kategoriya sifatidagi qo'llanilishiga doir	142
Saloxiddinov N. Bo'lajak ichki ishlar organlari xodimlarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda rivojlangan mamlakatlarning tajribalari	145
Sodirjonov M. Zamonaviy o'zbek jamiyatida ijtimoiy kapital rivojlanishining etnosotsial omillari	148
Tursunaliyev U. Yosh taekvondochilarning texnik tayyorgarlik darajasini aniqlash	151
Tuxtayeva N. Methodology of professional training of future english language teachers through development of linguistic competences	153
Usanov M. Sirt va uning berilish usullari mavzusini o'qitish jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish usullari	156

UDK:37; 371; 57;

Shaxnoza NURMATOVA,
Toshkent iqtisodiyot va pedagogika instituti Pedagogika fanlari yo'nalishi o'qituvchisi,
E-mail: xusanbaevashahnoz@gmail.com

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika instituti o'quv uslubiyot departamenti boshlig'i, p.f.f.d., S.B.Qoraev taqrizi asosida

HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF HOME EDUCATION IN THE COUNTRIES OF THE WORLD

Аннотация

The article will talk about the need to develop home education in the conditions of an innovative cluster of teacher education, the history of home education in developed countries.

Key words: Home Education, Development, Law, parents, school, classifier, professionogram, education, history, institution, development.

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ ДОМАШНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В СТРАНАХ МИРА

Аннотация

В статье рассматривается необходимость развития обучения на дому в условиях инновационного кластера педагогического образования, история обучения на дому в развитых странах.

Ключевые слова: Домашнее обучение, развитие, право, родители, школа, классификатор, профессиограмма, образование, история, учреждение, развитие.

JAHON MAMLAKATLARIDA UY TA'LIMNING RIVOJLANISH TARIXI

Аннотация

Maqolada pedagogik ta'limning innovasion klasteri sharoitida uy ta'limini rivojlantirish zarurati, uy ta'limining rivojlangan davlatlarda amalga oshirilish tarixi to'g'risida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Uy ta'limi, taraqqiyot, qonun, ota-ona, maktab, klassifikator, profissiogramma, ta'lim, tarix, muassasa, taraqqiyot.

Kirish. Zamonaviy hayotni bugun ilm-ma'rifati va ta'limning taraqqiyotisiz tasavvur etib bo'lmaydi, insoniyat fan o'qi atrofida aylanayotgandek go'yo. Jahonning yetakchi davlatlarida ta'limni rivojlantirish birinchi galdagi vazifa sifatida belgilanishi ham bejiz emas. Negaki, mamlakatning kelgusi ravnaqi aynan shu sohada qo'lga kiritgan yutuqlari bilan chambarchas bog'liqdir.

Bugungi kunda ta'lim sohasini tubdan takomillashtirish davr talabiga aylangan. Ushbu talabdan kelib chiqqan holda, ta'lim sohasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi qonunlar qabul qilinmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning maqsadi ta'lim sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat [2]. Mazkur Qonunga asosan ta'lim sohasidagi asosiy prinsiplar, ta'lim tizimi, turlari va shakllari aniq belgilab qo'yildi, unda belgilangan masofaviy ta'lim haqidagi qoidalar o'quv rejaları va o'quv dasturlariga muvofiq ta'lim oluvchilar tomonidan zarur bilim, malaka va ko'nikmalarni axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan hamda Internet jahon axborot tarmog'idan foydalangan holda masofadan turib olishga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Uy ta'limi asosan chet davlatlarda ancha yillar oldin shakllanib, o'zini oqlab kelgan. YUrtimizda uy ta'limi tushunchasi 19-asrning oxirida ma'rifatparvar, jamoat arbobi Munavvar qori Abdurashidxonov tomonidan tashkil etilgan uy maktablari davrida paydo bo'lgan desak mulohaza bo'lmaydi. Bundan tashqari, "Buxoro inqilobi tarixi uchun materiallar" asarining Buxoroda birinchi "usuli jadida" maktabi bo'limida yozilishicha, 1908 - yil oktyabrda Buxoro shahrining Sallohxona guzarida Mirzo Abdulvohid Munzim o'z uyida forsiy (tojik) tilida dars beruvchi ilk usuli jadid maktabini ochadi. 1907-yilda esa tatar ma'rifatparvari Nizomiddin Sobitov (Sobitov) o'z uyida qozi Mir Badriddin qozikalon ruxsati bilan tatar tilida yangi usul maktabini ochgan. SHu

yillarda Shahrisabz bекligida Islomqul To'qsabo o'z uyida maktab ochib, Toshkent va Samarqanddan bir necha muallimlarni ishga taklif etgan. Bu ma'lumotlardan ko'rinadiki, Buxoro amirligida uy maktablari ya'ni uy ta'limi XIX asrning ikkinchi yarmidan shakllana boshlagan [6].

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2019-yil 23-avgust kuni videoselektor yig'ilishidagi nutqida "Jahondagi rivojlangan davlatlar tarixiga nazar tashlasak, ularda jamiyat hayotini o'zgartirishga qaratilgan islohotlar avvalo ta'lim tizimidan ya'ni bog'cha, maktab, tarbiya masalasidan boshlanganini guvohi bo'lamiz. Chunki ta'lim-tarbiyani o'zgartirmasdan turib, odamni, jamiyatni o'zgartirib bo'lmaydi. Ta'lim va tarbiyaning asosi, poydevori bu - maktab" [1]. Lekin, hozirgi kunda jahonda an'anaviy ta'limdan tashqari uy ta'limiga ham sezilarli darajada katta e'tibor qaratilmoqda. Hududiy nuqtai nazardan qaralganda Rossiya bilan AQSH misolida ko'rib chiqamiz.

Tadqiqot metodologiyasi. Uy ta'limi XX asrning 80-yillarida mutlaqo kutilmagan joyda ya'ni, AQSHda vujudga keldi. Ammo, uy ta'limi bu mamlakat uchun yangilik emas edi. Mamlakatda uy ta'limining paydo bo'lishi ota-onalar talabi asosida vujudga kelgan. Jumladan, davlat tashkilotlarida ishlaydigan ota-onalar farzandlarini qarovsiz qolib ketmasligi, vaqtini unumli tashkil etishi hamda xavfsizligini ta'minlash maqsadida uyda turib o'qitish istagini bildirganlar [3].

Hozirgi kunda uy ta'limi mamlakatning 50 ta shtatida qonuniy deb tan olingan. Faqatgina ota-onalarga qo'yiladigan talablar bilan farqlanadi. Mamlakatning 28 ta shtatida uy ta'limida ta'lim olayotgan bolalardan o'tib bo'lingan dasturi asosida maxsus davlat testini topshirishi talab qilinadi. 13 ta shtatda esa ota-onalar o'z farzandlarining uyda ta'lim olayotganligi haqida davlat rasmiylarini habardor qilishlari shart hisoblanadi. Mamlakatning Texas shtatida ota-onalar o'z farzandlarining mustaqil ravishda ta'lim olishlarini kim

bo'lishidan qat'iy nazar rasmiylarni habardor qilishlari majbur emas.

Uy ta'limi tarafdorlari bo'lgan ota-onalar davlat maktablari bergan ta'lim va tarbiyadan ko'ra, uy ta'limi nisbatan sifatliroq va chuqurroq o'rgatiladi deb hisoblashgan. SHuning bilan birga zamonaviy texnologiyalar ham uy ta'limining tarafdori. Internet deyarli har qanday ma'lumotni juda qisqa vaqt ichida, istalgan hajmda va istalgan vaqtda olish imkonini beradi. Milliy institut ma'lumotlariga ko'ra AQSHda uy ta'limini berish va uyda o'qitish odatiy ta'limga aylanib bo'lgan. Bundan tashqari, har yili uy ta'limini olgan o'quvchilar soni oddiy maktab ta'limini olgan o'quvchilar sonidan 5-12 foizga ortib bormoqda.

2018-2019-yillarda AQSHda uy ta'limini olgan o'quvchilar soni 3,5-4,5 millionta edi. (AQSHning Ta'lim vazirligi ma'lumotlariga ko'ra, 1984-yilda taxminan 50 mingdan ortiq bolalar uyda ta'lim olishgan, 1988-yilda esa, bu ko'rsatkich 300 mingtaga, 1998-yilda 1,5 milliontaga etgan). Uy ta'limining yana bir afzalliklaridan biri – uyda qancha ko'p bola ta'lim olsa jamiyat uchun shuncha foydaliroqdir. Gap shundaki, bunday o'quvchilar byudjetining ta'limga sarflagan qismiga hiyonat qilmaydilar va bu AQSHda ta'lim byudjetidan yiliga 16 milliard dollar tejab qolinishga erishiladi.

Bundan tashqari statistik ma'lumotlarga ko'ra, uyda ta'lim olgan o'quvchilar boshqa o'quvchilarga qaraganda an'anaviy testlarni nisbatan muvaffaqiyatli topshirishadi. Odatda, ular nazorat ishlarida 1,5-3 foiz ko'proq javob beradilar. Oliy ta'lim muassasalariga uy ta'limini olgan bolalar, maktabda ta'lim olgan tengdoshlariga nisbatan imtihonlardan muvaffaqiyatli o'tishadi.

Agar AQSH bilan evropa mamlakatlarni taqqoslasak har bir mamlakatda uy ta'limi bir-biridan tubdan farq qiladi.

Uy ta'limi tobora ommalashib bormoqda. Masalan, Britaniyada bola maktabda yoki uyda ta'lim olishidan qat'iy nazar boshlang'ich ta'lim majburiy hisoblanadi. 1999-yilda Britaniyaning "The Economist" haftaligining ma'lumotlariga ko'ra, uy ta'limini oluvchi boshlang'ich sinf o'quvchilari 12 000 nafarni tashkil qilar edi, 2005-yilda esa bu ko'rsatkich 20 000 taga etdi. (6 yilda 8 000 taga oshgan bo'lsa, 2017-yilda 36 000 ta, 2021-yilda esa 40 000 tadan oshiq). Ammo mutaxassislarining fikriga ko'ra bu raqamlar ikki barobarga kamaytirilgan (bolalarning asosiy qismi statistikaga kiritilmagan). SHu sababli uy ta'limini oluvchi bolalar soni 50 000 ga yaqin deb hisoblanadi. Boshqa sohalar singari ta'lim sohasida ham Britaniya uchun an'anaviy bo'lgan

Evropa va Amerika o'rtasidagi holat kuzatiladi (Masalan, Germaniyada uyda ta'lim olish qonunchilik bilan ta'qiqlangan va noqonuniy hisoblanadi) [4].

Rossiya imperiyasida eng samarali, muvaffaqiyatli ta'lim va tarbiya shakllaridan biri bu - uy ta'limidir. Bunda ota-onalar malakali uy pedagoglarni o'z farzandlari uchun jalb qilishgan. Asosan, uy ta'limidan zodagonlarning farzandlari foydalanishgan. Bundan tashqari, uy ta'limi etarli darajada samarali hisoblangan: yoshlar qadimiy tillarda va evropa tillarida erkin muloqot qila olgan, boshqa fanlardan keng bilimga ega bulishgan. Uy ta'limini asosan o'sha davrning eng ko'zga ko'ringan insonlari olishgan[5].

Balki, ko'p badavlat ota-onalar o'z farzandlarini hukumat aralashuvisiz uyda o'qitishni xohlashar (ehtimol ta'lim sifati yuqori bo'lar), lekin bu uzoq kelajak istiqbolidir.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati shundaki, Mamlakatimizda ham uy ta'limi nafaqat jismoniy va aqliy jihatdan imkoniyati cheklangan, balki sog'lom bolalar uchun ham joriy qilish yaxshi samara beradi. Chunki, uy ta'limi asosan chet davlatlarda ancha yillar oldin shakllanib, ommalashib kelgan.

Uy ta'limini rivojlantirish uchun quyidagi omillarni kuchaytirish maqsadga muvofiq:

Ota-onalarda uy ta'limining afzalliklari to'g'risida ma'lumotlarni shakllantirish;

Ota-onalarni farzandlarining qiziqishiga qarab uy pedagogini jalb qilish;

Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida ta'lim yo'nalishlariga qo'shimcha ravishda uy pedagogi mutaxassislarini tayyorlashga erishish;

Uy pedagogi ta'lim yo'nalishini OTM i kasblar va mutaxassisliklar klassifikatoriga qo'shish;

Uy pedagogi mutaxassisligi bo'yicha kasbiy professiogramma ishlab chiqish;

Uy pedagogining kasbiy kompetentlik darajalarini ishlab chiqish.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, insoniyat tarixiy taraqqiyot davrida ta'lim yo'lida olib borilgan barcha islohotlar inson kamoloti uchun xizmat qilgan. Davlat tizimi, boshqaruv organlari qanday bo'lishidan qat'iy nazar uy ta'limi tizimi kishilarning diqqat markazida bo'lib kelgan. Demak, yuqoridagilardan xulosa qiladigan bo'lsak, ta'lim sohasidagi islohotlar ham bugungi kunda o'zining dolzarbligi hamda amaliy ahamiyati bilan boshqa sohalaridagi islohotlardan aslo qolishmaydi. Chunki ushbu sohada islohotlarni yanada keng ko'lamda davom ettirish davr talabidir.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. – "Maktabni o'zgartirmasdan turib, odamni, jamiyatni o'zgartirib bo'lmaydi" – Jamiyat, 2019.
2. Umurzoqov O'P. "Ta'lim tizimi islohotlari O'zbekistonda yangi Uyg'onish davri poydevorini yaratadi" – T: Xalq so'zi onlayn, 2020.
3. Home Education // The Economist. 2005. № 8428. P. 38.
4. Young people in Britain: Foreign and Commonwealth Office. London, 1999.
5. Beyzrov V.A. starshiy prepodavatel' kafedry pedagogiki Gosudarstvennogo universiteta im. Skoriny F., kandidat pedagogicheskix nauk, g. Gomel', Respublika Belarus' "Domashnee obrazovanie" - Zarubejnaya shkola, 2011.
6. Temirov F. "Buxorodagi yangi usul maktablari yopilishiga nima sabab bo'lgan?" – Bukhara news, 2023.